

PROBLEM PRIPADNOSTI CRKVI

Dr Josip TURČINOVIĆ

U vezi s ekleziologijom II vatikanskog sabora ovdje ćemo se zadržati na problemu pripadnosti Crkvi. Problem se teologiji odavna nameće. Važan je, delikatan i dalekosežan kako po svojim doktrinalnim tako i po svojim pastoralnim posljedicama. Danas se to posebno odnosi na teološko utemeljenje samoobnoviteljskog, ekumenskog i misijskog elana Crkve. Razrada bi problema zahtijevala svestranu analizu, kakvu opseg ovoga referata nije omogućio. Dužnost mi je stoga upozoriti da su ove stranice samo djelomičan i sumaran nacrt, gdje su pretpostavke i pojednostavnjenja neminovna.

Vjera otkriva de se ljudi preporučaju na život u Isusu Kristu Duhom Svetim također izvan granica vidljivoga zajedništva, ili bolje, preko granica priznate jurisdikcije Katoličke Crkve; snaga Kristova otajstva dosiže i ostale kršćane nekatolike, dapače i ljude uopće nekrštene. Istovremeno vjerujemo da se sav ovaj dinamizam spasa veže uz jedno i jedino tijelo Kristovo, u kojemu Crkva Katolička gleda sebe. Pa oni koji se bilo gdje na svijetu krštenjem priteljove Kristu, makar izvan katoličkog zajedništva, kao i oni koje, sve i nekrštene, oživi milost Kristova s njihova spremna odgovora na pozive savjesti — svi bi ti morali na neki način pripasti i Katoličkoj Crkvi, ili barem doći u stvaran odnos prema njoj. U tome i jest pitanje: da li joj, čime i na koji način pripadaju oni koji su i kršteni i dalje žive izvan njezine komunije, i u kakvom su odnosu s njom oni koji su među nekrštenima primili milost?

Ovdje ćemo se ograničiti na promatranje krštenih nekatolika.

Da bismo razumjeli kako se problem postavio na II vatikanskom saboru, neophodno je da se podsjetimo kako je bila pitanje zahvatila enciklika *Mystici Corporis* (1943), onoliko značajna za noviji razvoj katoličke ekleziologije.¹

Cilj enciklike i ujedno polazište odakle se promatrala pripadnost Crkvi bio je: pokazati na zemlji ostvareno mistično tijelo Kristovo u njegovu savršenstvu i punini. Enciklika inzistira na tvrdnji da je to ostvareno

1. Za njezino povijesno-teološko značenje usp. J. HAMER, *L'Église est une communion*, Paris 1962 (Du Cerf, Unam Sanctam 40).

u Rimokatoličkoj Crkvi: mistično tijelo Kristovo *jest* Rimokatolička Crkva; ova se dva termina posve definiraju jedan drugim; između mističnoga tijela Kristova i Rimokatoličke Crkve postoji strogi identitet². Tu činjenicu valja osobito naglasiti. Enciklika, nadalje, naglašuje nedjeljivost duhovnoga (mističnoga) i institucionalnoga aspekta Crkve (s naglaskom na organičko-hijerarhijskom elementu). U realitetu »mistično tijelo Kristovo« riječ »tijelo« prevodi sa »vidljivo, hijerarhijski uređeno društvo«³. Odatle je s obzirom na pripadnost Crkvi zaključila: članovi Crkve Kristove jesu *stvarno* (*reapse*) samo oni koji su u rimokatoličkom zajedništvu vjere, sakramenta i uprave, dakle sami katolici. Svi se ostali, prema tomu, *stvarno* nalaze izvan Crkve Kristove.⁴ Enciklika veli oštro: »Zato se ne može reći da žive u jednom ovakvom tijelu i jednim njegovim Duhom oni koji su odijeljeni bilo po vjerovanju bilo po upravi«. »U pogibeljnoj su zabludi oni koji misle da mogu posjedovati (amplecti) Krista Glavu Crkve iako vjerno ne prijanjaju (adhaerent) uz njegova namjesnika na zemlji«⁵.

Članstvo je Crkve prema tomu opisano polazeći od Crkve kao organizma, kao hijerarhijski uređenog društva, sagledano je uglavnom kanonski, statički, s naglaskom na juridičkoj vezi. Budući da je taj organizam naprosto Katolička Crkva, kršteni se nekatolici odatle moraju vidjeti kao oni koji su — zajedno s nekrštenicima — stvarno izvan Cr-

2. Mnogi teolozi su se rezervirano držali prema ovako strogom i neiznjansiranom poistovjećivanju. Pijo XII se na to osvrnuo u **Humani generis**: »Quidam censent se non devinciri doctrina paucis annis in Encyclicis Nostris Litteris exposita, ac fontibus revelationis innixa, quidem docet Corpus Christi mysticum et Ecclesiam Catholicam Romanam unum idemque esse« (AAS 42 (1950) 571 — potcrtao J. T. Isti potcrtava i unaprijed ako nije drukčije označeno).

3. Usp. **Denz** 3800.

4. »In Ecclesiae autem membris reapse ii soli annumerandi sunt qui regenerationis lavacrum receperunt veramque fidem profitentur, neque a corporis compage semet ipsos misere separaverunt, vel ob gravissima admissa a legitima auctoritate seuncti sunt... Neque existimandum est, Ecclesiae corpus... hoc etiam terrena peregrinationis tempore ex membris tantummodo sanctitate praestantibus constare... Siquidem non omne admissum etsi grave scelus eiusmodi est, ut — sicut schisma vel haeresis vel apostasia faciunt — suapte natura hominem ab Ecclesiae corpore separet.« (Ondje 3802. 3803) — Teologija se ovdje našla pred otvorenim pitanjima: s jedne se strane vidi da su članovi Crkve postali »ii soli... qui regenerationis lavacrum receperunt« (a zna se da je kršni karakter neizbrisiv), tj. članstvo se Crkve konstituiralo krstom; a na drugoj se strani tvrdi da shizma, hereza, apostazija pa i ekskomunikacija isključuju krštenika po sebi i posve (membra omnino abscissa: AAS 35 (1943) 220) iz tijela Crkve. Istovremeno pravo na snazi u Katoličkoj Crkvi u CIC kan. 87 smatra i takve, uopće sve krštenike podložnicima Crkve što se tiče dužnosti (pa kako netko može imati dužnosti prema društvu kojemu nije član?); dok **Pontificale Romanum** u formuli za izmirenje izopćenih govori o vraćanju u »communione fidelium« (što je, očito, drugo negoli »corpus Ecclesiae«). Poslije enciklike a prije Sabora rasprave o članstvu u Crkvi kreću se unutar ovih teško izmirljivih činjenica. Oni koji su tražili zadovoljavajući izlaz nalaze redovito dvoje: 1. na osnovu tradicije ne bi se moglo pod svakim vidom identificirati mistično tijelo Kristovo i vidljivi organizam Katoličke Crkve i 2. izraz »član« nije jednoznačan; kršteni naime mogu na više načina pripadati Crkvi; enciklika ima u vidu samo potpunu katoličku pripadnost za koju isključivo rezervira izraz »član Crkve«. Važniju literaturu v. kod: K. RAHNER, **Die Gliedschaft in der Kirche nach der Lehre der Enzyklika Pius' XII.** »Mystici Corporis Christi«, u **Schriften zur Theologie**, II, Benziger Verlag, Einsiedeln-Zürich-Köln 1962, 7; sintezu i kritičku ocjenu dotadašnjih rasprava usp. kod: T. SARTORY, **Die ökumenische Bewegung und die Einheit der Kirche.** Ein Beitrag im Dienste einer ökumenischen Ekklesiologie, Kyrios-Verlag, Meitingen bei Augsburg, 1955, 133—145; usp. i Y. CONGAR, **Sainte Eglise.** Etudes et approches ekklesiologiques, Paris 1964 (Du Cerf, Unam Sanctam 41) 601 sl., 649—654, 659 sl.

5. Hrv. prijevod, izd. »Marulić«, Zagreb 1944, 50. 65.

kve.⁶ Crkva se Kristova pred njima predstavlja kao ona koja ih ljubi i poziva da se opet usele u nju — »očinsku kuću«,⁷ očekuje ih u svojoj punoj ostvarenosti širom raskriljenih ruku, ali do njih *stvarno* ne dopire. Nema *stvarne osnove* za saobraćaj s njima na razini eklezijalnoga. A u logici te ekleziologije i nema pravoga mjesta za daljnja pitanja o njihovoj crkvenosti.

Zapravo, što se tiče naše problematike, enciklika izvanredno jasno pokazuje samo jednu temeljnu činjenicu: iznosi vjeru Katoličke Crkve o sebi, da je naime istinska, u institucionalnom smislu *puno* ostvarenje one jedne Kristove Crkve pa da, dosljedno, postoji realni identitet između *potpune* pripadnosti Kristu i *potpune* pripadnosti Katoličkoj Crkvi.⁸ A kršteni se nekatolici s gledišta enciklike vide jedino pod aspektom njihove ne-pripadnosti *potpunoj* katoličkoj komuniji.

Konstitucija je *Lumen gentium* problem postavila u drukčiji ekleziološki kontekst. Za njezino je gledanje važan upravo taj kontekst.

Pijo XII započinje promatrati Crkvu kao društveni organizam, a *zatim* pokazuje da je ovom hijerarhijski strukturiranom organizmu Krist utemeljitelj, glava i otkupitelj, da u sili Duha Svetoga u njemu neprekidno djeluje. To je, dakle, strukturirano društvo doista njegovo mistično tijelo. Tim je putem došlo do strogog poistovjećenja mističnoga i društvenoga tijela Crkve.⁹ U *Mystici Corporis* izbija u prvi plan, kao prvotno određenje Crkve, njezina hijerarhijska struktura.

Lumen gentium promatra i otkriva Crkvu u procesu njezina konstituiranja sve od praizvora: od vječne Božje namisli o čovjeku, kozmosu i povijesti. Ta se namisao izvodi unutar stvorenoga reda a u povijesti spasenja, i vidljivim se šiljanjima Sina i Duha Svetoga konkretizirala u podizanju crkvene zajednice usred čovječanske povijesti u »sacramentum seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis totiusque generis humani unitatis«.¹⁰

Iz te sveobuhvatne perspektive, vjernije Pavlovoj ideji,¹¹ pomiče naglasak i kad govori o crkvi kao »mističnom tijelu Kristovu«.¹² Realitet

6. Pozitivno veli o njima: »... etiamsi inscio quodam desiderio ac voto ad mysticum Redemptoris Corpus ordinentur, tot tamen tantisque coelestibus muneribus adjumentisque carent, quibus in Catholica solummodo Ecclesia frui licet« (ondje 243). — Na toj je liniji i poznato pismo ranijeg Svetog Oficija bostonskom nadbiskupu od 8. VIII 1949. o načelu »extra Ecclesiam nulla salus« (usp. Denz 3866—3873; T. ZAPELENA, *De Ecclesia Christi*, II, Roma 1954, 319—322; E. STIRNIMANN, *La Chiesa nella problematica presente, u Problemi e orientamenti di teologia dommatica*, a cura della Pontificia Facoltà Teologica di Milano, Marzorati-ed., Milano 1957, 161 sl.)

7. »... non tamquam alienam, sed propriam paternamque domum adituros« (n. mj. 243). Iz konteksta nije jasno na koji je način Crkva za njih »popria paternaque domus«.

8. Usp. G. LAFONT, *L' appartenance fondamentale à l'Église catholique, u L'Église en marche*, Desclée de Brouwer: Cahiers de la Pierre-qui-vire, Paris 1964, 34—39.

9. Usp. G. BAUM, *La Réalité Ecclesiale des autres Églises*, u *Concilium* I (1965) 4, 65 sl.

10. Ovaj okvir, moglo bi se reći, obuhvaća na neki način svu konstituciju. Citat iz I, 1.

11. Za Pavlovo shvaćanje »tijela Kristova« usp. L. CERFAUX, *La Théologie de l'Église suivant saint Paul*, Paris 1948² (prvo izd. 1942, znatno se razlikuje); P. BENOIT, *Corps, tête et plerôme dans les épîtres de la captivité*, u *Exégèse et Théologie*, II, Paris 1961, 107—153; J. HAMER, n. dj. 50—66. Vrlo je informativno i pogl. III: Saint Thomas, théologien du Corps mystique, str. 71—86; R. SCHNACKENBURG, *La nature et le mystère de l'Église dans le NT*, u R. SCHNACKENBURG — K. THIEME, *La Bible et le mystère de l'Église*, Tournai 1964, 29—37 108—118; potpunoju lit. usp. kod L. CERFAUX, *Le immagini simboliche della Chiesa nel NT*, u G. BARAUNA, *La Chiesa del Vaticano II. Studi e commenti alla Costituzione dommatica «Lumen Gentium»*, Firenze 1965 (Vallechi) 309—310.

12. *Lumen gentium*, I, 7.

»tijelo Kristovo« kod sv. Pavla znači u prvom redu i direktno ne vidljivu socijalno strukturiranu zajednicu vjernika, nego u prvom redu onu vezu, jedinstvo u koje proslavljeni Krist silom svoga Duha uvodi one koji su u njega uzvjerovali, u njega se krstili i dionici su njegova Tijela u euharistiji. Ovi njegovom milošću postaju jedno »tijelo« s Kristom; među njima ima jedno otajstveno zajedništvo na ukrslom Kristovu životu, oni su najintimnija milosna zajednica s Kristom u njegovu Duhu. Konstitucija se znatno primiče tom gledanju kad s jedne strane ističe gratiam Capitis a s druge strane tom milošću proizvedeno zajedništvo vjernih (koinonia). Ako, *zatim*, iste kršćane promatramo posebno baš kao vidljivu zajednicu ljudi, vidimo da tvore i specifično socijalno strukturirano tijelo, koje se opet — jer ga sačinjavaju upravo oni Kristu pripali — može i s te, vanjske i vidljive strane nazvati »tijelo Kristovo«, samo — očito je — u jednom deriviranom smislu. (Zato se i obrađuje hijerhijsko uređenje Crkve tek u III poglavlju). Ista je stvarnost, ali je drugdje naglasak na realitetu Crkve. U tom smislu konstitucija modificira nauku enciklike *Mystici Corporis*:

»Societas autem organis hierarchicis intructa et mysticum Christi corpus, coetus adspectabilis et communitas spiritualis, Ecclesia terrestis et Ecclesia coelestibus bonis ditata, non ut duae res considerande sunt, sed unam realitatem *complexam* efformant...«

»Haec Ecclesia in hoc mundo ut societas constituta et ordinata, *subsistit* in Ecclesia catholica, a successore Petri et Episcopis in eius communione gubernata, licet *extra eius compaginem* elementa *plura* sanctificationis et veritatis inveniuntur, quae ut dona Ecclesiae Christi propria, ad unitatem catholicam impellunt.«¹³

Mistično tijelo Kristovo, Crkva Kristova — i Katolička Crkva kao vidljivo društveno tijelo jesu ista stvarnost, ali *složena*, identitet koji se ne da izraziti jednom riječju. Crkva Kristova *ontološki nadilazi* konkretnu Katoličku Crkvu: Crkva je Kristova u vremenu konkretizirana u Katoličkoj Crkvi; Katolička je Crkva hijerarhijski i institucionalno jedino potpuno ostvarenje Kristove Crkve na zemlji.¹⁴ No njihov identitet nije tako apsolutno koekstenzivan da bi Katolička Crkva sa svih strana bila tako dovršeno ostvarenje Crkve Kristove te za nju u vremenu ne bi više preostajala nikakva napetost prema samodovršavanju. Naprotiv, ta će se napetost kao dovršeni apsolutni identitet smiriti tek u eshatonu.

Ovu dinamičnu i povijesnu dimenziju Crkve konstitucija je posebno obradila u drugom poglavlju, gdje je riječ o Crkvi kao Božjemu narodu. Tu je istakla ono primarno određenje Crkve, da je naime Crkva nadnaravna Bogom sazdana zajednica ljudi *u kojoj i kojom* Bog neprekidno

13. I, 8, 1. 2. — V. MOREL, *L'Eglise Corps du Christ et Peuple de Dieu*, u *Etudes franciscaines*, juillet 1965, 31—46 ocjenjuje modifikaciju est — *subsistit*: »En renonçant tacitement à la thèse [de *Mystici Corporis*] qui faillit prévaloir, *Lumen Gentium* écarte ce qui était en Ecclésiologie en dépit des apparences, la plus faible des cartes, et l'empêchait de jouer réellement et sans restrictions mentales l'œcuménisme« (str. 33). Usp. i G. BAUM, n. dj. 64—69; M. MIDALI, *Il mistero della Chiesa*, u *La Costituzione dogmatica sulla Chiesa*, Torino 1965 (Leumann) 345—347; usp. i komentar msgr FRANICA, *Vjesnik biskupije splitske i makarske XII* (1965) 3, 60. S obzirom na teološki napredak *Lumen gentium* prema *Mystici Corporis* ima mnoštvo osvrta G. BARAČNA, *La Costituzione*...

14. Usp. G. BAUM, n. dj. 69 i osobito *Lumen gentium* VII.

šiljanjem Sina i Duha Svetoga ispunja u kontigenciji povijesti svoju vječnu namisao objedinjavanja, posvećivanja i spašavanja ljudi. I tu se pozabavila problemom pripadnosti Crkvi. U skladu s dominantnom dijalektikom poglavlja¹⁵ veli da su, s jedne strane, u katoličko jedinstvo ova naroda pozvani svi ljudi, a s druge, da u njega (već) *variis modis pertinent vel ordinantur sive fideles catholici, sive alii credentes in Christo, sive denique omnes universaliter homines, gratia Dei ad salutem vocati*¹⁶.

Od krštenika pak:

»*Illi plene Ecclesiae societati incorporantur, qui Spiritum Christi habentes, integram eius ordinationem omniaque media salutis in ea instituta accipiunt, et in eiusdem compage visibili cum Christo, eam per Summum Pontificem atque Episcopos regente, iunguntur, vinculis nempe professionis fidei, sacramentorum et ecclesiastici regiminis ac communionis.*«¹⁷

Cum illis qui, *baptizati*, christiano nomine decorantur, integram autem fidem non profitentur vel unitetem communionis sub Successore Petri non servant, Ecclesia sementipsam novit plures ob rationes *coniunctam*. Sunt enim multi, qui sacram Scripturam ut normam credendi et vivendi in honore habent sincerumque zelum religiosum ostendunt, amanter credunt in Deum Patrem et in Christum, Filium Dei Salvatorem, baptismo signantur, quo *Christo coniunguntur*, imo et alia sacramenta in propriis Ecclesiis vel communitatibus ecclesiasticis agnoscunt et recipiunt. Plures inter illos et episcopatum gaudent, Sacram Eucharistiam celebrant necnon pietatem erga Deiparam Virginem fovent. Accedit orationum aliorumque beneficiorum spiritualium *communio*; imo vera quaedam in Spiritu Sancto *coniunctio*, quippe qui donis et gratis etiam in illis sua virtute sanctificante operatur, et quosdam illorum usque ad sanguinis effusionem roboravit.«¹⁸

Postoji dakle pozitivna veza između Katoličke Crkve i ostalih kršćana. Doduše, izrečena je prilično neodređenim izrazom *coniunctio*. Osim toga, ovdje se još kršteni nekatolici promatraju, rekli bismo, isključivo kao pojedinci. U tom će pogledu dekret o ekumenizmu, *Unitatis redintegratio*, znatno nadopuniti konstituciju:

»In hac una et unica Dei Ecclesia... Communitates haud exiguae *a plena communionem Ecclesiae catholicae* seiunctae sunt, quandoque non sine hominum utriusque partis culpa. Qui autem nunc in talibus Communitatibus nascuntur et fide Christi imbuuntur, de separationis peccato argui nequeunt, eosque fraterna reverentia et delectione amplectitur Ecclesia catholica. Hi enim qui in Christum credunt et *baptismum* rite receperunt, in *quodam* cum Ecclesia catholica *communione*, etsi non *perfecta*, constituuntur... iustificati *ex fide in baptisate, Christo incorporantur, ideoque* christiano nomine iure decorantur et a filiis Ecclesiae catholicae *ut fratres in Domino merito* agnoscuntur.

Insuper ex elementis seu bonis, quibus simul sumptis ipsa Ecclesia aedificatur et vivificatur, quaedam immo plurima et eximia ex-

15. Ta se dijalektika sastoji u ovomu: Bog slobodno nudi spasenje svakomu čovjeku nezavisno od vanjskih religioznih veza — s druge strane, Bog vrši spasenje u jednom »narodu« s kojim je sklopio savez; na sadašnjemu stupnju povijesti spasenja: s jedne strane, eklezijalni poziv i određenje svih ljudi — s druge. Crkva kao »universale salutis sacramentum«.

16. II, 13, 4.

17. II, 14, 2.

18. II, 15.

stare possunt extra visibilia Ecclesiae catholicae saepta: Verbum Dei scriptum, vita gratiae, fides, spes et caritas, aliaque interiora Spiritus Sancti dona ac visibilia elementa: *haec omnia*, quae a Christo proveniunt et ad Ipsum conducunt, ad unicam Christi Ecclesiam pertinent.

Non paucae etiam christianae religionis *actiones sacrae* apud fratres a nobis seiunctos peraguntur, quae variis modis secundum diversam condicionem uniuscuiusque Ecclesiae vel Communitatis procul dubio vitam gratiae reapse generare possunt atque aptae dicendae sunt quae ingressum in salutis communionem pandant.

Proinde *ipsae Ecclesiae et Communitates seiunctae*, etsi defectus illas pati credimus, nequaquam in *mysterio salutis* significatione et pondere exutae sunt. Iis enim Spiritus Christi uti non renuit *tamquam salutis mediis*, quorum virtus derivatur ab ipsa plenitudine gratiae et veritatis quae Ecclesiae catholicae concedita est.

Attamen fratres a nobis seiuncti, sive singuli sive Communitates et Ecclesiae eorum, unitate illa non fruuntur, quam Iesus Christus iis omnibus dilargiri voluit... Per solam enim catholicam Christi Ecclesiam, qui generale auxilium salutis est, omnis salutarium mediorum plenitudo attingi potest. Uni nempe Collegio apostolico cui Petrus praest credimus Dominum commisisse omnia bona Foederis Novi, ad constituendum unum Christi corpus in terris, cui plene incorporentur oportet omnes, qui ad populum Dei *iam aliquo modo pertinent*.¹⁹

Problem pripadnosti Crkvi u ekleziologiji II vatikanskog sabora uokviruju dakle ove činjenice: Kristova Crkva *subzistira* u Katoličkoj Crkvi, ali su i ostale crkve i crkvene zajednice — već prema sačuvanim eklezijalnim stvarnostima iz katoličke punine — *prave*, iako nepotpune ustanove spasenja; *potpuno* pripadaju Crkvi, u *potpunom* su *katoličkom zajedništvu* (komuniji) vjerni katolici, no i ostali se kršćani — snagom vjere u Krista i primljenoga krsta — nalaze *stvarno*, iako nepotpuno u tom zajedništvu; upozorivši da se među katolicima posve priteljovljuju Crkvi *oni koji su u milosti* (imaju Kristova Duha), istaklo se pored kanonsko-institucionalne i karizmatičku dimenziju pripadanja. Fokusne su činjenice u ovom kontekstu, vidimo: *učinci* iz vjere primljenoga *krsta* — i *vjera Katoličke Crkve o samoj sebi* kao institucionalno potpunom ostvarenju Crkve Kristove na zemlji. Povezanost je svih krštenika, uzetih bilo individualno bilo kao zajednicâ, obuhvaćena izrazom *zajedništvo* (communio, koinonia). Izraz »član Crkve« u ovom kontekstu nije upotrijebljen. Samo je za katolike rečeno da se »prijateljovljuju« (incorporantur) Crkvi-društvu. Sabor nije izrijeком izjavio da kršteni nekatolici *pripadaju Crkvi-društvu*, ali je problem postavio u takvu ekleziološku perspektivu da omogućuje i snažno zove njegovo teološko produbljivanje pod čitavim nizom novih vidova. Preostaje da, polazeći od saborskih dokumenata, pokušamo neke daljnje refleksije zadržavajući se ovdje samo na pozitivnom vidu pitanja.

Lumen gentium istaknuvši da je Crkva nužna za spasenje, veli da u nju »ljudi ulaze po krštenju kao kroz vrata«.²⁰ Vjernici postaju narod Božji (Crkva) upravo ukoliko se Kristu (krstom) priteljovljuju,²¹ dapa-

19. I, 3, 1—5.

20. Lumen gentium, II, 14, 1.

21. Usp. isto, II, 9, 1; III, 1; IV, 31, 1; 32, 2.

će za katolika se gotovo pretpostavlja da je potpuno pripao Crkvi upravo krštenjem.²² S druge pak strane se i za krštene nekatolike veli da se povezuju s Kristom krštenjem,²³ njemu se priteljovljuju;²⁴ i nisu nam tek »braća« u Kristu nego su i »sinovi« Katoličke Crkve jer su joj »baptismate appositi«.²⁵

Gledamo li ovdje stvar a ne riječ, teško ćemo — vjerujem — i ne bez opasnosti da se ozbiljno ne ogriješimo o katoličku nauku, krštenim nekatolicima poreći da su stvarno, makar i nepotpuno pripali Katoličkoj Crkvi. Tradicionalna je naime i jednodušna katolička nauka, oslonjena na NZ, da valjani krst, podijeljen makar izvan Katoličke Crkve, krštenika priteljovljuje Kristu, daje mu dar Duha i uvodi ga u Crkvu. Prema katoličkoj vjeri samo je jedna i nerazdijeljena Kristova Crkva na zemlji — Katolička, i samo je jedan krst — njezin.²⁶ Pa dijeli li se valjano (u obliku i s nakanom »facere id quod facit Ecclesia«), makar to bilo u herezi ili shizmi, tamo je ona prisutna: ne u shizmi i herezi, nego u krstu.²⁷ Krist krstom izvodi u krštenicima, gdje se god nalazili, to da ontički postaju njemu konfigurati, postaju »od njegova tijela«, što znači i svi »od Crkve«, svi međusobno braća i svi njezini sinovi.²⁸ Drugim riječima: objektivne granice Crkve »na neki način« dopiru i preko granica *potpunog* katoličkog zajedništva, preko priznate katoličke jurisdikcije. Crkva se stvarno na »neki način« proteže dotle dokle ima krsta. Čim sretnemo krštenika, sreli smo na neki način Crkvu.

22. Usp. isto IV, 31, 1.

23. Usp. isto, isto, II, 15.

24. *Unitatis redintegratio*, I, 3, 1; III, 22, 1.

25. Usp. isto, I, 4, 10.

26. Krsni simboli (otprilike iz g. 500), koptska i etiopska verzija, vele to čak u ovom obliku: »Credo ... in baptismum (baptisma) unum [cf. Eph 4, 5] in sancta Ecclesia (ekkllesia) catholica (katholiké) apostolica (apostoliké)« (Denz 3; usp. i 2. 4).

27. »Non baptismum vestrum acceptamus, quia non est baptismus ille schismaticorum vel haeticorum, sed Dei et Ecclesiae, ubicumque fuerit inventus et quocumque translatus ...« (Sv. AUGUSTIN, *De baptismo contra Donatistas*, I, 14; PL 43 121).

28. Ovakvo se gledanje razbistrilo već za krsnih kontroverzija između pape Stjepana i sv. Ciprijana, sv. Augustina i Donatista (usp. G. LAFONT, n. dj. 42—47). Y. CONGAR u *Chetiéns désunis*, Paris 1937 (Du Cerf, Unam Sanctam I) 228 donosi bogatu listu crkvenih dokumenata koji pokazuju da krst podijeljen makar i u nekatoličkim kršćanskim zajednicama krštenika istinski priteljovljuje Kristu i pravoj Crkvi. Usp. npr. *Decretum pro Armenis*: »Per ipsum (baptismum) membra Christi ac de corpore effimur Ecclesiae« (Denz 1314; usp. i Denz 1671; BENEDIKT XIV, Breve *Singulari nobis* (9. II 1749): »... id etiam compertum est eum qui baptisma ab haetico rite suscepit illius vi Ecclesiae Catholicae membrum effici ...« (Denz 2567); PIJO IX (*Pismo caru Vilimu I od 7. VIII 1873*): »... svaki koji je kršten pripada na neki način i u nekoj mjeri papi« (Y. CONGAR, n. mj.); LAV XIII: »... eos qui, sacro baptismate ablutit, utique ad Ecclesiam, si spectetur ius, pertinent ...« (*Acta Leonis XIII, XIX* (Romae 1900) 72—73) — isto kod PIJA XI u *Quas primas* od 11. XII 1925 (AAS 17 (1925) 601); usp. CIC an. 87: »Baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona ...« Mnoštvo potvrda ima u teologa svih razdoblja i u kanonskoj praksi Crkve. — Prema tradiciji bi dakle prava riječ koja opisuje eklezijalan položaj svakoga krštenika bez razlike bila »membrum — član« Crkve. Saborški dokumenti izbjegavaju taj izraz, a kad ga rabe, misle na katolike (usp. npr. *Unitatis redintegratio*, I, 4, 6) ili općenito kad se može misliti na katolike i krštene nekatolike zajedno (usp. npr. *Lumen gentium*, IV, 32, 2) na nikada na same nekatolike. Prema B. C. BUTLER, *Rapporti tra i cristiani non cattolici e la Chiesa*, u G. BARAUNA, *La Costituzione ...* 662 to je zato da ne bi izgledalo da se protuslovi enciklici *Mystici Corporis*.

Kad velimo »na neki način« — budući da je riječ o samom krstu promatranom apsolutno — onda se dakako radi samo o nepotpunoj, fundamentalnoj²⁹ pripadnosti Crkvi; radi se, na tom stupnju, o bazi za svaku daljnju pripadnost, do potpune: krst naime pozitivno upravlja krštenika na puninu spasiteljskih dobara danih Crkvi.³⁰ Gledano kolektivno, ta se baza sastoji u tome što svi krštenici tvore s Isusom Kristom, a u njemu također međusobno, stvarnu zajednicu, takvu da Crkva ipak u njoj prepoznaje svoj temeljni obris, zajednicu pripalih Kristu. Pa i kad kršteni nekatolici ne prihvaćaju ono što Katolička Crkva drži o njihovoj pripadnosti sebi, navedeni se učinci krsta ne gube. Oni su definitivni, desili su se na razini naravi subjekta. Izraz *braća* nije stoga nikakav eufemizam, nego znači strogu teološku definiciju.³¹ Činjenica kršćanske odijeljenosti ne pogađa samu temeljnu stvarnost kršćanskog bratstva i zajedništva u Kristu, nego je samo žalosno kvalificira; optužnički za svaku kršćansku savjest. I kad pape ustrajno govore o ljubavi prema ostalim kršćanima, to nije tek izraz dobre volje, nego teološki zahtjev: oni su kao braća prvi »in ordine charitatis«.

Sama činjenica što krštenik ulazi u Crkvu krstom, vidljivim znakom, pokazuje da smo na razini vidljivoga, sakramentalnoga i institucionalnoga u Crkvi (u produžetku: ostali sakramenti, episkopat, primat itd.). Kršteni nekatolik nije dakle ušao nevidljivo u nevidljivu Crkvu, nego vidljivo u pravu Kristovu Crkvu na zemlji — vidljivu; fundamentalno je pripao također institucionalnoj i društvenoj strukturi Crkve.³² Upravo tu pripadnost ovdje promatramo.

I nekatolikova se pripadnost desila kao *po sebi* nešto jedno, nerazdijeljeno i neomeđeno. Samo je stvarno bilo tako da mu je krst podijelila nekatolička kršćanska zajednica. On je zapravo fundamentalno pripao Crkvi baš onim istim krštenjem kojim je ušao u svoju zajednicu i u kojoj redovito dalje u dobroj vjeri živi pa i postiže spasenje. Pa iako ga krštenje po sebi ovlašćuje i zove na puninu katoličkih dobara, njemu su stvarno, jer u dobroj vjeri ostaje u svojoj zajednici, raspoloživa samo ona dobra što ih iz katoličke punine ta zajednica čuva. Stoga će kon-

29. Izraz »fundamentalna pripadnost« upotrebljava kard. Bea a polazeći od njega i G. LAFONT u n. dj., kojemu nadahnuće duguje i dobar dio ovih redaka. Prema saborskoj terminologiji, u odnosu na »plena incorporatio, perfecta communio« pretpostavlja se na suprotnoj strani »nepotpuna, nesavršena«. Y. CONGAR (usp. n. dj. 284) rabi također »appartenance parfaite — imparfaite«. MÖRS DORF je, misleći na isto, govorio »konstitutionelle Gliedschaft« za fundamentalnu pripadnost (članstvo), i »tätige« za onu potpunu (usp. T. SARTORY, n. dj. 137).

30. Krst je naime »sacramentorum janua ac fundamentum« (CIC kan. 737 § 1); »... initium et exordium est... in acquirendam tendit plenitudinem vitae in Christo... ordinatur ad integram fidei professionem... ad integram denique in communionem eucharisticam insertionem« (**Unitatis redintegratio**, III, 22, 2).

31. Ide ih »merito«: n. mj. I, 3, 1.

32. Od nekog vremena teolozi su znali govoriti (od SV. ROBERTA BELLARMINA, **De Ecclesia et Conciliis**, lib. III c. 2) da kršteni nekatolik pripada samo (nevidljivoj) duši Crkve a ne i njezinom vidljivom tijelu. Bez obzira što se tu pod »dušom« mislilo, rješenje je ipak uključivalo nešto nalik na diobu u stvarnosti Crkve — kao da njezina duša dopire dalje od njezina tijela. Prema tradiciji radije bi valjalo reći da je Crkva u sebi uvijek jedna i nerazdijeljena, a dioba od nje uvijek je u nama. — Usp. Y. CONGAR, n. dj. 208 sl.; M. NOTHOMB, **L'Eglise et le Corps mystique du Christ**, u **Irénikon** 25 (1952) 226—248; L. RICHARD, **Une thèse fondamentale de l'œcuménisme: le baptême, incorporation visible à l'Eglise**, u **NRTh** 74 (1952) 491; T. SARTORY, n. dj. 140—146; G. LAFONT, n. dj. 47.

kretan mogući stupanj njegove pripadnosti Crkvi ovisiti o odgovoru na pitanje: do koje mjere smijemo govoriti o eklezijalnoj stvarnosti pojedinih kršćanskih crkvi i crkvenih zajednica, odnosno: koliko je Crkva, ona jedna i jedina Kristova Crkva, institucionalno prisutna u pojedinoj takvoj crkvi ili zajednici?

Institucionalno-instrumentalnoj strani Crkve odgovara jedna unutarnja bitna stvarnost: milosno proizvedeno zajedništvo života braće u Bogu (*koinonia, communio*). Ako puninu katoličkoga zajedništva tvori življena punina eklezijalnih dobara, onda uviđamo — polazeći od krsta — također gdje će se na toj liniji nalaziti razlika između fundamentalne krštenikove pripadnosti i one potpune na koju misle *Lumen gentium* i *Unitatis redintegratio* kad govore o »potpunoj inkorporaciji«, o »potpunom zajedništvu«. Potpuna pripadnost zajedništvu Božjega naroda neće biti negoli normalan razvoj ove fundamentalne posredstvom ostalih ustanova spasa danih Crkvi da vjerniku i zajednici omogućuje puninu dara Božjega. Razlika se prema tomu nalazi više na području objektivne mogućnosti *dovršenja* negoli na *naravi* pritetjelovljenja Kristu i Crkvi.

Dakako, čitavo se pitanje s ovoga polazišta može do kraja pravo sagledati samo u dinamičnoj, misterijskoj ekzeziologiji, tj. prateći bitno unutarnje zbivanje u Crkvi. Zato je nužno da ovdje u tom vidu istaknemo barem neke ključne eklezijalne premise.

* * *

To, nazovimo ga konstitutivno zbivanje u Crkvi jest u prvom redu davanje Božje, zov Božji u osobi utjelovljene Riječi i, u isto vrijeme, odgovor čovjeka. Crkva se ne sazda je na inicijativu i djelom čovjeka, ali se ne sazda je ni bez čovjeka: on slobodno u milosti odgovara. I nije tako kao da bi Bog nekoč, jednom zauvijek, jednostavno bjo Crkvu »lansirao«, nego je neprekidno svojom Riječju saziva, sazda je, podržava i njom upravlja šiljanjima Sina i Duha. Njegov zajednički, bitni aktivitet ima stoga strukturu susreta, s-vezi- vanja, nalik na u-tjelovljenje Riječi, pa je odatle — paradoksalno — u isti mah i dovršen i u dovršavanju.

Dovršen je, jer se ovo Božje davanje i ljudski odgovor kao događaj već potpuno zbio i definitivno objavilo u izvršenom Kristovu otajstvu. Crkva, narod Božji sazvan u Isusu Kristu, zaručnica Kristova, ne može danas prepoznati drugu efikasnu Riječ nego onu koja joj je već upućena, koju je čula u otajstvu Kristovu, i nema što odgovoriti ili dati što presveto Čovječstvo u tom otajstvu nije već bilo odgovorilo ili dalo. Stoga aktivitet koji danas tvori Crkvu mora u prvom redu biti proklamiranje, spomen i udioništvo u već izvršenom otajstvu. Konkretno, Crkva se danas eminentno tvori vršeći euharistiju, obnavljajući i uključivajući se u otajstvo Kristovo.

Taj aktivitet se dovršava: jer neprekidno obnavljanje euharistije kao ustanove označuje i rast Crkve prema eshatološkom ispunjenju. Unutarnji princip toga rasta jest Duh Sveti, sila Božja, zadnji plod izvršenoga Kristova spasičeskog otajstva. Iz ovoga otajstva slavnoga Krista, prisutnena vidljivo pod znakom u euharistiji, Duh neprekidno provire u Crkvu i svijet u vidu njezina progresivnoga objedinjavanja i posvećivanja. Darovani je Duh oživljuje, tako da se Crkva u njemu po Sinu klanja Ocu kličući neprekidno kršćanski kult: »Abba — Oče«; u njoj Duh proizvodi i održava bratsku ljubav sakupljenih, svezuje obitelj Božjega naroda, izvodi ono »zajedno biti« svih u Crkvi s Isusom Kristom i međusobno u istomu Duhu na slavu Očevu; on Crkvu budi na naviještanje Riječi istovremeno pripremajući slušalačke savjesti na odgovor — a svjedoči je sav narod Božji u mnogovrsnom, izobilnom daru Duha (karizme); Duh na tom eshatološkom putu, posvećujući

Božji narod, pročišćava i sve stvoreno za dan slave Gospodnje. To je ono svakočasno milosno stanje Crkve, koje je — vidimo — bitno aktivitet njezinoga duhovnoga rasta kroz vrijeme, a sav izvire iz sakramentalnoga dovršenja i sav to dovršavanje zove.³³

Na razini sakramentalno-institucionalnoga u Crkvi valja još istaknuti: da bi se Božjemu narodu, Crkvi koja putuje kroz vrijeme, moglo trajno saopćavati otajstvo slavnoga Krista što kulminira u euharistiji, dan joj je ministriji, apostolska služba — dvanaestorica na čelu s Petrom, odnosno biskupski kolegij (jedno biskupsko tijelo) na čelu s papom (i s pripadnim prozbiteratom i đakontom). Taj ministriji nije uspostavljen da pred Bogom zamijeni Božji narod, nego da se — na službu (diakonia) tom narodu — preko njega kao znaka-sredstva u vremenu i za opseg cjelokupne zajednice konkretizira Kristovo gospodstvo nad Crkvom time što će trajnost i rasprostranjenost ministrija omogućiti vidljivu i trajnu prisutnost Kristova otajstva.³⁴ Vršak koji ravna, rezimira i osmišljuje svu službu učenja, posvećivanja i upravljanja biskupskoga zbora jest da se, posebno omogućenjem i vršenjem euharistije, posreduje zajednici vjernih puno i stvarno udionstvo u životu slavnog Tijela Kristova, čime tek crkvena zajednica kao takva u punom smislu oživljuje i potpuno se konstituira.

Prva je u namjeri uvijek zajednica kao takva. Njoj su na zajednički posjed dana sva dobra spasenja. Nju kao zajednicu i tvori upravo taj zajednički posjed dara Božjega. Svake crkveni elemenat smjera k izgradnji zajednice. Puno zajedništvo znači zajednički posjed punine spasiteljskih dobara, a koja konačno ministrijalno posreduje i omogućuje biskupska služba. Utoliko kršteniku omogućuje puno zajedništvo, potpunu pripadnost crkvenomu tijelu tek življeno jedinstvo oko biskupskoga kolegija, što se za njega konkretno ostvaruje u njegovoj mjesnoj euharistijskoj zajednici.³⁵ Punina je dobra No-

33. Prema tomu: 1. nema u Crkvi pneumatizma nezavisno od nje kao institucije; 2. neodjeljivost »institucionalnoga« i »mističnoga« u Crkvi počiva konačno na jedinstvu božanskih siljanja: nema nevidljivoga siljanja Duha Svetoga izvan vidljivoga siljanja Riječi; 3. sakramentalne ustanove u Crkve nisu njezina nepovezana i statična građa, nego u vjeri plodeći elementi koji se nadopunjuju i svi konvergiraju k euharistijskoj ustanovi kao svom središtu i vrhuncu, tj. prema Gospodinu prisutnom u zajednici koji, kao izvor i središte, sva ta postavljena sredstva u sili svoga Duha koristi na posvećivanje i okupljanje zajednice na život sa sobom. Za euharistiju kao »sacramentum sacramentorum«, da se svi ostali sakramenti podjeljuju u vidu euharistije, usp.: Sv. TOMA, IIIa 79 1 ad 1 (votum sacramenti — votum Eucharistiae); M.—J. SCHEEBEN, *Le Mystère de l'Église et ses sacrements*, Paris 1956 (Du Cerf, Unam Sanctam 15); P. LE GOUILLOU, *Le Christ et l'Église. Théologie du Mystère*, Paris 1963; G. LAFONT, n. dj. 49 st.; konstitucija *Sacrosanctum Concilium*, osobito I, 1, 1—13; I, 111, 26; I, IV, 41—42; II, 47—48; *Lumen gentium* II, 11, 1; III, 26, 1—3 i 28, 1; o eklezijalnom značenju euharistije u *Lumen gentium* usp. kod G. BARAONA, *La Costituzione . . . passim*.

34. » . . . ex Eucharistia, ut e fonte, gratia in nos derivatur et maxima cum efficacia obtinetur illa in Christo hominum sanctificatio et Dei glorificatio, ad quam, uti ad finem, omnia alia Ecclesiae opera contendunt« (*Sacrosanctum Concilium* I, 1, 13).

35. »In quavis altaris communitate, sub Episcopi sacro ministerio, exhibetur symbolum illius caritatis et unitatis Corporis mystici, sine qua non potest esse salus«. In his communitatibus, licet saepe exiguis et pauperibus . . . praesens est Christus, cuius virtute consociatur una, sancta, catholica et apostolica Ecclesia. Etenim non aliud agit participatio corporis et sanguinis Christi, quam ut in id quod sumimus transeamus« (*Lumen gentium* III, 26, 1). Istaknimo da se ovim pred katoličku teologiju iznosi ekleziološki, pastoralno i ekumenski prebogata izvorna strana Crkve: Crkva kao konkretna euharistijska zajednica. U ranokršćanskoj je ekleziologiji bila vrlo živa, na Istoku je to ostala naglašenije sve do danas (usp. posebno N. AFANASSIEFF, *L'Église qui préside dans l'Amour, u La primauté de Pierre dans l'Église Orthodoxe*, Neuchâtel 1960 (Delachaux et Niestlé: Bibliothèque orthodoxe) 9—64; P. EVDOKIMOV, *L'Orthodoxie*, Neuchâtel-Paris 1959 (izd. isti: Bibliothèque théologique) 128—135). Time u nasu ekleziologiju koja je dugo bila »institucionalno-univerzalistička« ulazi važan elemenat: odnos pomjesna — opća Crkva, čime se bogati i naše shvaćanje katoliciteta, jedinstva i uprave Crkvom a utire se put i adekvatnijem gledanju na crkvenost ne-katoličkih crkava i zajednica. Da se pod »pomjesnom Crkvom«, koja na određenom mjestu uprisutnjuje »jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu«, ne misli prvotno biskupija u administrativnom smislu, nego teritorijalna jedinica kao euharistijska zajednica gdje je, gledamo li vertikalno,

voga saveza tako dana zajednici onih koji su u međusobnom »potpunom zajedništvu« pod vodstvom biskupskoga kolegija i Petrova nasljednika.³⁶ Prema katoličkoj vjeri, odlučan od Boga uspostavljeni znak dovršene katoličke komunije jest zajedništvo s rimskim biskupom kao Petrovim nasljednikom.

* * *

Načine će (stupnjeve) u pripadnosti Crkvi trebati dakle konačno odrediti u odnosu na euharistiju i Duha Svetoga, što će, jer gledamo sa sakramentalno-institucionalne strane, zavisiti o postojanju ili nepostojanju, odnosno o vjeri određene kršćanske zajednice s obzirom na navedene ustanove spasa koje Božjom voljom po sebi grade Crkvu (ministerij i euharistija) ili, govorimo li konkretno — jer tako se odvio misterij kršćanske povijesti — vjera u narav, ustroj i funkciju hijerarhije te realnost euharistije.

Primijenjeno na pojedinca, vidimo da se krštenikova pripadnost Kristu i Crkvi ostvaruje u jednom progresivnom primanju dara Božjega u zajednici Božjega naroda. Proces započinje s propovijedi, s naviještanjem Riječi kao pozivom. Odgovor su vjera i krštenje. Glede stvarne pripadnosti odlučno je — vidjesmo — krštenje. Jednom uveden u Crkvu, krštenik, koji vjerno odgovara Božjemu pozivu, nalazi u njoj mogućnost da bude progresivno i efikasno, produbljenim slušanjem riječi, i podrškom čitave zajednice — a u tu mu svrhu služi i nezaobilazno uspostavljeni ministerij — uveden u potpuno zajedništvo Božjega naroda. To bi bio normalan proces.

Prema tomu, Crkvi je fundamentalno pripao svaki čovjek koji je iz vjere plodno primio temelj kršćanskoga stanja — krst. Na ovoj se razini, gledamo li samo eklezijalne učinke krsta za sebe — katolik i kršteni nekatolik još ne razlikuju. No razlika će među njima izbiti čim ih pogledamo u vidu onoga bitnoga odnosa što postoji između činjenice »biti krštenik« i mogućnosti udioništva u onom središnjem aktivitetu Crkve, aktivitetu koji se vrši posredstvom njezinih institucionalnih struktura, uspostavljenih upravo za to da se taj bitni aktivitet u potpunosti omogući.

Što se katolika tiče, on ušavši u Crkvu nalazi u njoj sva sredstva spasa. On doduše može biti i nemanan, ostati sasvim po strani od tog bitnog zbivanja u Crkvi, tako da će ga u pripadnosti Kristu, u svetosti, sigurno nadmašiti onaj kršteni nekatolik koji se u dobroj vjeri bude maksimalno služio i onim nepotpunim ustanovama spasa što mu ih pruža njegova kršćanska zajednica.³⁷ No korjenita je razlika u ovomu: katolik nema načelne zapreke da primi puninu dobara što mu ih otkupljenje pruža. Kod njega se kao zapreka može pojaviti samo njegova otporna volja. Pred nekatolikom se, naprotiv, pojavljuju objektivne, načelne za-

šve što tvori Crkvu: Krist i zajednica njegova tijela posredovanjem biskupa kao predsjedatelja u slavju euharistije — vidi se to i otud što i biskupovi pomoćnici, župnici, u svojoj još užej jedinici »Ecclesiam universalem in suo loco visibilem faciunt« (isto, III, 28,1); usp. saborski intervent: E. SCHICK, *Importance de l' Eglise locale*, u *Discours au Concile Vatican II*, Paris 1964, 43-46; G. BAUM, n. dj. 72 st.; B. NEUNHEUSER, *Chiesa universale e Chiesa locale*, u G. BARAUNA, *La Costituzione* . . . 616-642.

36. Usp. *Unitatis redintegratio* I, 3. 6.

37. Zato se razlika među kršćanskim konfesijama i ne može odrediti prema ostvarenoj svetosti.

preke. Nekatolik se i uz najbolju volju, više ili manje, već prema konfesiji kojoj pripada, nalazi sa strane sredstava u temeljnoj nemogućnosti za potpuno dovršeno udioništvo u otajstvu Kristovu, a odatle i u nemogućnosti da primi sve izobilje Duha, jer mu njegova zajednica kao takva, zbog većeg ili manjeg gubitka spasiteljskih ustanova, to ne može iz sebe osigurati. Utoliko za takvoga kršćanina — gledano sve sa katoličkoga stanovišta — njegovo »ne biti katolik« znači takav manjak da mu, dok takvo stanje traje, ipak nema redovitoga i potpuno efikasnoga lijeka. Stupanj njegove moguće pripadnosti Crkvi uvjetuje eklezijalna stvarnost njegove crkve ili crkvene zajednice.³⁸

Bila bi sada potrebna pozitivna i detaljna analiza eklezijalnih stvarnosti što ih čuvaju nekatoličke kršćanske crkve i zajednice. *Lumen gentium* i *Unitatis redintegratio* ih glavninu i barem materijalno nabrajaju.³⁹ Ovdje međutim, smatramo potrebnim posebno istaknuti činjenicu da nekatoličke zajednice tvore dvije velike grupe. S jedne su strane istočne pravoslavne crkve koje posjeduju puninu sakramenata i, nadalje, snagom apostolskoga nasljedstva, biskupsku službu i euharistiju, elemente koji po sebi i eminentno grade Crkvu.⁴⁰ Nema sumnje da će mogućnost ostvarenja svoje crkvenosti za pravoslavnoga vjernika, slavi li iz vjere euharistiju i prijanja li uz njezina predsjedatelja-biskupa, biti znatna. Zajednice pak koje su proizašle iz reformacije, uzimamo ih globalno, nemaju ni svećeništva ni euharistije u realnom smislu. Ipak se i kod njih vrši »ne malo svetih čina kršćanske vjere« koji »bez sumnje mogu stvarno proizvesti život milosti, i za njih moramo reći da su prikladni da otvore ulaz u zajednicu spasa.«⁴¹ Krajnja stvarnost u pravcu euharistije jest u njih spomen Večere Gospodnje.⁴² Time je određena i moguća pripadnost njihovih vjernika Crkvi.

Prilično je jasno kako stupanj sačuvanih eklezijalnih stvarnosti iz katoličke punine određuje stupanj pripadnosti odnosnih vjernika-pojedinaca Katoličkoj Crkvi.⁴³ No to uvijek uključuje novu dimenziju, i potrebno je prosljediti i taj korak: u pitanju je neprekidno i pripadnost nekatoličkih zajednica kao takvih.

Dvije činjenice uokviruju problem. Katolička je vjera da postoji na zemlji jedna, jedina i nerazdijeljena Kristova Crkva koja je uređena kao

38. Različit eklezijalan položaj gledom na mogućnost sve potpunijega ulaženja u Crkvu praćen od krštenja katoličkoga i nekatoličkoga djeteta do njihova punog uzrasta usp. kod Y. CONGAR, n. dj. 284-293.

39. *Lumen gentium* II, 15; *Unitatis redintegratio* I, 3, 2; III, 14-23.

40. »... notum est quanto cum amore Christiani orientales liturgica Sacra peragant, praesertim celebrationem eucharisticam, fontem vitae Ecclesiae... qua fideles cum episcopo uniti accessum ad Deum patrem habentes per Filium... in effusione Sancti Spiritus, communionem cum Sanctissima Trinitate consequuntur... Proinde per celebrationem Eucharistiae Domini in his singulis Ecclesiis, Ecclesia Dei aedificatur et crescit, et per concelebrationem communio earum manifestatur.« (*Unitatis redintegratio* III, 15, 1). Analogno bi valjalo reći i za Starokatoličku Crkvu. Dekret o njoj posebno ne govori.

41. Ondje I, 3, 3.

42. Usp. ondje III, 22, 3.

43. Naime: »Nidus Ecclesiae est forma sacramentorum; et non sunt haeticorum nidi illi: et ideo cum in eis reponunt pullos suos, non reponunt extra Ecclesiam sed in ea.« (SV. ALBERT VELIKI, III *Senten.*, d 6C a. 2 ad 1). — Možda je potrebno posebno napomenuti da citatom, kao ni ranijima sličnima gdje se spominju hereza ili shizma, ne imputiramo današnjim nekatolicima da su heretici ili shizmatici. Usp. *Unitatis redintegratio* I, 3, 1.

»hijerarhijska zajednica« pod vodstvom biskupskog kolegija i Petrova nasljednika; samo su toj zajednici obećana sva dobra Novoga saveza. Istovremeno Sabor uči da postoje mnoge i odlične eklezijalne stvarnosti izvan potpunoga katoličkoga (hijerarhijskog) zajedništva.

Čuvajući katoličku vjeru, držim da treba reći: eklezijalna dobra (ovdje mislimo na sakramentalna, institucionalna dobra) jesu po svojoj definiciji dobra za zajednicu. Svaki izvorno kršćanski elemenat svojim smislom ide upravo k ostvarivanju milosne zajednice. Ako je istina da se puninom spasiteljskih ustanova u Katoličkoj Crkvi tvori njezino »potpuno katoličko zajedništvo«, onda će i pojedina od tih dobara, što ih u većoj ili manjoj mjeri čuvaju nekatoličke zajednice a koja sva dolaze od Krista, izvesti odgovarajući učinak u oblikovanju i samih tih zajednica. Ta su dobra milosno plodna u *tim zajednicama*. Uostalom *Lumen gentium* predstavlja Crkvu kao »universale sacramentum salutis«, a *Unitatis redintegratio* dodaje da su i ostale kršćanske crkve i zajednice kao takve »salutis media« upravo u mjeri u kojoj posjeduju i žive milosne elemente. U tom su smislu one ne samo istinske ustanove spasa nego su, utoliko, i same kao cjeline fundamentalno ostvarenje Crkve⁴⁴ i kao takve i u toj mjeri fundamentalno pripadaju i kao zajednice Katoličkoj Crkvi. Svaki naime od sačuvanih elemenata (na kojima uzetima zajedno počiva i živi Katolička Crkva) »s pravom«, veli *Unitatis redintegratio*, pripada »ad unicum Christi Ecclesiam«. Pa može li se zaniijekati da toj istoj Crkvi stvarno u nekoj mjeri ne pripadaju i zajednice sazidane na pojedinima od tih elemenata? Sa stanovišta katoličke vjere možda bi bilo bolje to reći ovako: sve su to »elementi Crkve« kojima njezin aktivitet u potpunijoj ili manje potpunoj mjeri dosiže i druge, ne-katoličke zajednice. To jest, s institucionalne strane Katolička Crkva je potpuno ostvarenje Crkve Kristove na zemlji — jest ona jedina Crkva Kristova, dok su ostale crkve i crkvene zajednice izvan potpunoga njezinoga i hijerarhijskoga zajedništva, već prema sačuvanim ustanovama spasa, objektivno siromašnija, manje savršena ostvarenja *te iste Crkve*. Ako možda ovo podsjeća na »teoriju Crkve-stabla« ili pak izaziva pomisao da Crkva Kristova geografski prelazi okvire Katoličke Crkve, reci-

44. U katoličkim dokumentima (tako i na II vatikanskom saboru) izraz se »Crkve« već tradicionalno upotrebljava samo za pravoslavne crkve, dok se za zajednice proizašle iz reformacije rabi naziv »crkvene zajednice«. Danas razabiremo i teološki temelj takvoj praksi. Gdje ima, kao u pravoslavlju (i u starokatolika) episkopat i euharistija — tamo ima i Crkve u doslovnom smislu riječi. Čim se naime u zajednici euharistija iz vjere slavi, Crkva se gradi (usp. bilj. 36 i 40). A i za valjano posvećenoga biskupa treba reći da po sakramentu reda, analogno učincima krsta, fundamentalno pripada biskupskom kolegiju. I budući da biskupstvo nije tek čast, nego i služba (usp. *Lumen gentium*, III, 21), to se i ona, pretpostavivši dobru vjeru, vrši na sazidanje Crkve. Do te mjere siže crkvenost pravoslavnih crkava. Njihova pripadnost ipak nije potpuna: nema punoga hijerarhijskoga katoličkoga zajedništva, što u pravoslavnim crkvama nije ostalo bez ozbiljno štetnih posljedica — smatraju katolici — ni na području njihove crkvene uprave, ni na području vjere ni uopće na području duhovnoga života zajednice, tj. te su crkve pogodne i u samoj svojoj crkvenosti. Potpuniju analizu usp. kod: G. LAFONT, n. dj. 69-79; s pravoslavne strane vrlo je korisno vidjeti: A. SCHMEMANN, *La notion de primauté dans l'ecclésiologie orthodoxe, u La primauté de Pierre...* 117-150. — Eklezijalnost zapadnih ne-katoličkih crkvenih zajednica, jer nemaju ni euharistije ni svećeništva, znatno je manja. Ipak imaju barem krst (samo o tima i govorimo) — koji je objektivno upravljen k euharistiji — pa i one nose barem onaj najtemeljniji obris Crkve. — Povijesno-terminološku analizu naziva »crkva« i »zajednica« usp. kod: Y. CONGAR, *Chrétiens en dialogue. Contributions catholiques à l'Oecumenisme*, Paris 1964 (Du Cerf, Unam Sanctam 50) 211-242.

mo da spomenuto znači: jedna je i nerazdijeljena Crkva Kristova na zemlji, ali unutar granica njezine krajnje protežnosti nisu joj svi jednako potpuno pripali.

Iz ovoga se pak nameće druga slika: u središtu je sada Katolička Crkva, savršena Crkva koja posjeduje sve Kristove darove, uključivši biskupski kolegij s papom na čelu, a oko nje se na različitoj udaljenosti nalaze u krugovima ostale crkve i zajednice poredane prema strukturalnoj sličnosti s našom Crkvom. Međutim to je posljedica našega izlaganja a nije adekvatan izraz same stvarnosti Crkve. Uzeli smo naime ovdje u zadatak da razmotrimo problem pripadnosti imajući u vidu u prvom redu institucionalni aspekt Crkve kao ono najspornije. No Crkva nije tek, niti je prvotno *institucija* — ona je i *život* u Duhu s Kristom i Ocem. Zato slika ne izriče svu stvarnost Katoličke Crkve ni u njoj samoj ni u odnosu na druge crkve i zajednice. Daljnje bi razlaganje trebalo jasnije, u duhu koncilске ekleziologije, pokazati da je institucionalno u Crkvi ipak samo sredstvo; da strukturalne elemente Crkve, iako su po Božjoj namisli nezaobilazno važni, ne bismo ipak smjeli predstavljati kao apsolutnu vrijednost, nezavisnu od milosti koja se njima služi, i to služi se ne zbog zasluga ljudi, nego jedino iz dobrohotne Spasiteljeve ljubavi,⁴⁵ koji ih jedini u sili svoga Duha i čini plodnima i podržava kao izvanjska sredstva, a sve da ljude sam sjedini sa sobom Gospodinom. On jedini, koji se u slobodnoj spasiteljskoj ljubavi ne da zaustaviti razdvajalačkim ljudskim grijehom, izvodi preko cjeline i pojedinih u vremenu vidljivo uspostavljenih ustanova spasenja čudesna milosna djela na zajednici svoga naroda, to čudesnija što je čovjekov odgovor njegovu daru vjerniji. Stoga u konkretnom i egzistencijalnom redu, u svijetu poslije grijeha, institucionalni se i karizmatički aspekt Crkve ne moraju uvijek ostvariti u istom razmjeru. Moguća je pod institucionalnim vidom savršena crkvena jedinica a da se s druge, karizmatičke strane, kao konkretna Duhom Kristovim oživjela zajednica vjere i ljubavi, svodi na svega nekoliko ljudi koji, opet, možda tek osrednje žive svoje zajedništvo u Kristu. Istovremeno je moguća i druga takva jedinica, institucionalno ozbiljno manjkava, ali koja će s veće vjernosti Božjemu daru kao konkretna zajednica vjera i ljubavi biti vrlo živa, što znači — pod tim vidom — i potpunije ostvarena kao Crkva. Ovaj drugi, karizmatički aspekt Crkve uvijek je dinamičan, i ne da se bez ostatka obuhvatiti strukturalnom stvarnošću zajednice: opisuje ga do kraja dijalektika milosti i grijeha.⁴⁶ Gledano s ove, najstvarnije strane, sa strane suverenog i milosrdnog Božjega djelovanja, valja reći da je neka zajed-

45. Usp. odjeknuli saborski intervent goričkoga nadbiskupa A. PANGRAZIO, *Le mystère de l'histoire de l'Église, u Discours au Concile Vatican II*, Paris 1964 (Du Cerf) 201.

46. Sabor je tu nedvosmislen: »... Ecclesia in proprio sinu peccatores complectens, sancta simul et semper purificanda, poenitentiam et renovationem continuo prosequitur.« (*Lumen gentium*, I, 8, 3). — »... illi homines salvati non possent, qui Ecclesiam Catholicam a Deo per Iesum Christum ut necessariam esse conditam non ignorantes, tamen vel in eam intrare, vel in eadem perseverare noluerant... Non salvatur tamen, licet Ecclesiae incorporaretur, qui in caritate non perseverans, in Ecclesiae sinu 'corpore' quidem, sed non 'corde' remanet. Memores autem sint omnes Ecclesiae filii condicionem suam eximiam non propriis meritis, sed peculiari gratiae Christi esse edscribendam; cui si cogitatione, verbo et opere non respondent, nedum salventur, severius iudicabuntur.« (Ondje, II, 14, 1. 2). »... Ecclesia Mater precari sperare et agere non desinit, filiosque ad purificationem et renovationem exhortatur, ut signum Christi super faciem Ecclesiae clarius effulgeat.« (Ondje, II, 15).

nica vjernih to više Crkva što se potpunije dala preoblikovati u Božji narod, u Božju obitelj, u zajednicu prožetu vjerom i ljubavlju. S te je strane misterij Crkve, iako nije ni ljudima posve sakrit, do kraja otvoren ipak samo sudu i milosrđu Božjemu.⁴⁷ S te strane narod Božji svoju crkvenost ostvaruje obraćanjem srca i vjernošću Kristu.

Gospodin je Isus htio poptuno katoličko zajedništvo svoga naroda, i zacijelo ga nije opskrbio puninom spasiteljskih ustanova da ih kasnije zanemari. Ali ih, gradeći jedinstvo i katolicitet svoje Crkve, ne odbacuje ni tamo gdje su manjkave. One su i tamo pozitivni, živi znak njegove nadmoći nad čovjekovim grijehom i djelotvorni zalag prema punom, i hijerarhijskom zajedništvu onih koji u njega vjeruju.

DISKUSIJA iza ovog predavanja uzela je od početka široki raspon, ali se zbog vremenske stješnjivosti nije mogla svestrano razviti, kako se očekivalo iz živahnog i napetog reagiranja prisutnika. Vlč. I. Starčević iz Zenice postavio je problem odnosa između konstitucije »Lumen gentium« i enciklike »Mystici Corporis« u pitanju članstva Crkve, a u diskusiju je stupio i p. dr Brajčić razvijajući ideje K. Rahnera u vezi s ovim problemima. Mons. dr G. Bukatko upozorio je da je bolje izbjegavati termin »rimokatolička« kad se govori naprosto o »katoličkoj Crkvi«.

47. Usp. G. BAUM, n. dj. 69-80.